

Wyrobisz, Andrzej

"Gorod i feodalizm w Anglii", Jakow Aleksandrowicz Lewickij, Moskwa 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 80/3, 621-622

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

— rejestrze wypłat dokonanych w Malborku 20 lipca 1410 r. prowadzonych według przejrzystego wzoru. (Czy wyraża się w tym organizacyjna i fachowa wyższość kancelarii stołecznej nad kancelariami lokalnymi?). Tę część księgi żołdu można określić jako kopiariusz. Dlatego jest ona równomiernie zapisana, w przeciwieństwie do dwóch następnych części, gdzie zostawiano wolne miejsca na ewentualne uzupełnienia i poprawki. Tych poprawek jest zresztą sporo; wyszły one spod ręki głównego kopisty (A), odpowiedzialnego za jednolity układ całości. Ogólnie księga żołdu świadczy o dużej sprawności biurokracji krzyżackiej, nawet w trudnym okresie pogrunwaldzkim.

Księga żołdu nie zawiera wszystkich wydatków na zaciężnych. Zdaniem Ekdahla tego braku źródła nie należy absolutyzować, lecz widzieć go w kontekście celu, któremu wykaz miał służyć. Władzom zakonnym nie chodziło o umieszczenie w księdze wszystkich zwerbowanych, lecz jedynie tych, którzy mogli wystąpić z roszczeniami finansowymi. Widać tutaj generalną cechę rachunkowości w strefie bałtyckiej — notowanie tylko części, a nie wszystkich transakcji.

Tom składa się z trzech części. Pierwsza jest wstępem wydawniczym z wszechstronnym opisem rękopisu, charakterystyką jego wartości źródłowej, prezentacją metody wydawniczej. Druga — zawiera tekst księgi żołdu. W trzeciej zamieszczono 26 interesujących tekstów źródłowych z zasobów Geheimes Staatsarchiv. Są to listy, pokwitowania, skrypty dłużne, zestawienia wypłat oraz kapitalny wykaz jeńców krzyżackich (sprzed 24 sierpnia 1412 r.) przetrzymywanych przez Polaków i Litwinów. Wszystkie te źródła są istotnym uzupełnieniem danych w księdze żołdu. Edycję uzupełniają odrisy znaków wodnych i fotografie z próbami pisma poszczególnych kopistów księgi żołdu.

Ekdahl ma duże doświadczenie edytorskie, dlatego metoda wydawnicza, podporządkowana naczelnemu postulatowi: wierności tekstowi, nie budzi zastrzeżeń. Wykazuje ona wiele podobieństw do zasad stosowanych przy wydawaniu źródeł średniowiecznych z terenu państwa krzyżackiego w Prusach w ramach serii „Fontes” Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Przypisy rzeczowe są liczne i wyczerpujące. Korzystanie z źródła ułatwi druga część wydawnictwa (w przygotowaniu), zawierająca objaśnienia osób oraz indeksy.

M. D.

Jakow Aleksandrowicz Lewickij, *Gorod i feodalizm w Anglii*, Akademia Nauk SSSR, Institut wsieobszcznej istorii, „Nauka”, Moskwa 1987, s. 284.

Pośmiertnie wydany zbiór prac J. A. Lewickiego (1906—1970) pod wspólnym tytułem „Miasto i feudalizm w Anglii” zawiera niepublikowaną dotąd jego dysertację kandydacką „Angielskie miasto w XI wieku”, cztery artykuły drukowane uprzednio w różnych czasopismach i zbiorach, dwa teksty wykładów o średniowiecznym mieście angielskim wydobyte z archiwum uczonego, materiały dotyczące młynów wodnych w Domesday Book. Dorobek pisarski Lewickiego nie jest pokaźny ilościowo (zob. bibliografię jego prac na s. 280—282): książka „Gorod i gorodskoje riemieso w Anglii X—XII ww.” wydana w 1960 r. (zob. recenzja w PH LIII, 1962, nr 2, s. 352—355), kilkanaście artykułów o średniowiecznych miastach angielskich oraz o rewolucji angielskiej połowy XVII w., ponadto udział w podręcznikach i encyklopediach, recenzje, prace redakcyjne. Mimo to jest on uważany za jednego z najwybitniejszych mediewistów radzieckich, znawców historii Anglii, gdyż waga jego osiągnięć naukowych jest znaczna. Prace tego uczonego charakteryzuje wnikliwa analiza źródeł obok gruntownej znajomości dawniejszej historiografii.

J. A. Lewickij, uczeń i współpracownik E. A. Kosminskiego, był kontynuatorem świetnych tradycji rosyjskiej mediewistyki i anglistyki. Początki jego kariery naukowej przypadły jednak na schyłek lat trzydziestych i początek czterdziestych — czasy stalinowskich represji i wojny, niezwykle trudny okres także dla radzieckiej historiografii, w której obowiązywała wówczas doktryna dogmatycznego marksizmu, schematyzm ujęć, wrogość wobec historyków zachodnich określanych

mianem burżuazyjnych. Nie mogło to nie wywrzeć wpływu i na twórczość Lewickiego. Tytuł recenzowanego tu zbioru jego prac — miasto i feudalizm — odzwierciedla jeden z głównych dylematów ówczesnej radzieckiej mediewistyki. Wielu historyków uważało bowiem wtedy, że miasto jest tworem obcym feudalizmowi, nie mieszczącym się w strukturze feudalnej gospodarki ani społeczeństwa, w stereotypie właściwych feudalizmowi przeciwieństw klasowych. Lewicki był innego zdania. W swoich pracach ukazywał, jak średniowieczne miasta wylaniały się z wczesnofeudalnych wiejskich społeczności i jak następnie funkcjonowały w feudalnym społeczeństwie i ekonomice. Uważał miasto za taki sam element składowy średniowiecznej rzeczywistości jak *manor*, zamek czy klasztor (s. 181—185). Lewicki był wierny marksowskiej teorii formacji społeczno-ekonomicznych, w ich kontekście rozpatrywał zarówno rozwój średniowiecznych miast, jak i pojawianie się w nich elementów wczesnego kapitalizmu. Akceptował też pogląd głoszący, że miasto jest wytworem społecznego podziału pracy — pogląd słuszny, ale w swej skrajnej i wyłącznie ekonomicznej postaci jednostronny i przez to zniekształcający rzeczywistość historyczną, która była o wiele bogatsza. Lewicki uchodzi za twórcę w radzieckiej historiografii teorii głoszącej, że podstawą powstania i rozwoju miast w średniowieczu było rzemiosło, którego uprawianie odróżniało miasta od wsi. Sam Lewicki wprawdzie w swoich pracach o miastach średniowiecznych zawsze zwracał uwagę na handel, zwłaszcza dalekosiężny, a także na specyfikę struktur społecznych, na rolę ośrodków władzy, miastotwórcze funkcje klasztorów, zbyt jednostronnie jednak eksponował rolę rzemieślników naginając do tego interpretację źródeł. Podciągał pod miano rzemieślników także wymienianych w źródłach *mercatores* na tej podstawie, że średniowieczni rzemieślnicy zwykle zajmowali się także zbytem swych wyrobów (s. 98—103, także w książce „Gorod i gorodskoje riemiesło w Anglii w X—XII ww.”, s. 222—227, oraz w zamieszczonym w recenzowanym zbiorze artykule o *gilda mercatoria*, s. 170—172). Pozaekonomiczne funkcje miast i czynniki ich rozwoju zniknęły z pola widzenia historyka, a przecież skupione w miastach ogniwa władzy oraz kultura miejska były istotnymi czynnikami procesów urbanizacyjnych. Rzemiosła, a nawet przemysł, handel czyli rzekomo typowo miejskie zajęcia gospodarcze mogły być uprawiane także na wsi, jak o tym dobrze wiedzą historycy gospodarki, natomiast niepowtarzalne były społeczne struktury mieszkańców miast, ich ustrój, a nade wszystko kultura odróżniająca w sposób najbardziej zdecydowany miasto od wsi, styl życia miejski od wiejskiego.

Lewicki ostro polemizował z poglądami Maitlanda eksponującego momenty prawno-ustrojowe i związki miast średniowiecznych z ośrodkami władzy, Stephensona, Ashleya, Rogersa, Seeböhma, Cunninghama wysuwającymi na plan pierwszy rolę handlu w dziejach miast angielskich. Jeden z przedrukowanych w zbiorze artykułów Lewickiego (s. 195—218) jest takiej właśnie polemice poświęcony; jest on interesującym dokumentem pewnego etapu rozwoju radzieckiej historiografii.

Opublikowanie zbioru prac Lewickiego, opartych w głównej mierze na analizie Domesday Book, zbiegło się prawie dokładnie z dziewięćsetną rocznicą sporządzenia tego pomnikowego katastru angielskiego. Rocznicą ta była uroczystie świętowana w Anglii, uczczono ją wieloma publikacjami naukowymi. Książkę Lewickiego można uznać za wkład nauki radzieckiej do tych obchodów, co zostało zaakcentowane przez opracowane przez N. A. Bogodarovą uzupełnienia bibliograficzne (s. 146—147) zawierające wydawnictwa poświęcone Domesday Book, w tym także wydania rocznicowe z 1986 r.

Wybór prac J. A. Lewickiego został przygotowany pod redakcją E. W. Gutnowej przez T. S. Osipową, A. A. Swanidze i N. A. Bogodarovą, które bardzo starannie opracowały teksty wydobyte z archiwum uczonego i publikowane po raz pierwszy.

A. W.